

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักพระธรรมวินัยในฐานะเป็นฐานของมารยาทไทย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดมารยาทในทฤษฎีสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษามารยาทตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพระธรรมวินัยในฐานะเป็นฐานของมารยาทไทย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งภาคเอกสาร ตลอดถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล (Personal Interview) และทำกิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อประกอบการวิจัยให้มีความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ว่าด้วยแนวคิดเรื่องมารยาทตามทฤษฎีของสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า มารยาท หมายถึงกิริยาวาจาที่สุภาพเรียบร้อย ที่บุคคลพึงปฏิบัติในสังคม โดยมีระเบียบแบบแผน อันเหมาะสมตามกาลเทศะ อันมีขอบข่ายของมารยาทไทยครอบคลุมถึงกิริยาวาจาต่างๆ เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การนอน การรับของส่งสิ่งของ การทำความเคารพ การแสดงกิริยาอาการ การรับประทานอาหาร การให้และรับบริการ การทักทาย การสนทนา การใช้คำพูด การฟัง การพูด การแต่งกาย บุคลิกภาพ รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติในพิธีการต่างๆ ของบุคคลผู้มี กาย วาจา ใจ อันประกอบสุจริตและความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น

มารยาทเป็นระเบียบแบบแผนการประพฤติที่ดีงามอันแสดงถึงพฤติกรรมที่สุภาพเรียบร้อย ละมุนละไมทั้งทางกาย วาจาโดยมีใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสม เป็นองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่สมควรจะถ่ายทอดสืบต่อไป มารยาทไทยเป็นกิริยามารยาทที่ คนไทยได้สร้างสรรค์ให้เหมาะกับลักษณะนิสัยของคนไทยและสภาพแวดล้อมของประเทศไทย ดังนั้นกิริยามารยาทในแต่ละท่า แต่ละแบบต่างๆ งดงามและถูกต้องตามหลักของกายวิภาค และมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา อนึ่ง องค์ประกอบของมารยาทไทยดังต่อไปนี้ ๑. มีกิริยา วาจา สุภาพ เรียบร้อยอ่อนโยนต่อชนทุกชั้น ๒. ตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้าตลอดจนใบหน้า และ ทรงผมให้ดูกระเปียบสมส่วนแต่พองาม สุภาพเหมาะสมทุกโอกาส สะอาดและ

ประหยัอีกด้วย ๓. มีอิริยาบถอยู่ในท่าธรรมดา ไม่ผืน งามแต่สุภาพ ไม่แข็งกระด้าง ไม่ตีเสมอ ไม่ตื่นกลัว ไม่หัวเราะเปิดเผยเสียงดังหรือหลุกหลิกและไม่เก้อเขินหรือกระดากอาย ๔. การแสดงมารยาทไม่จำเป็นต้องซ้ำเกินควรและต้องไม่ลุลกลจนขาดความเรียบร้อยงดงาม ส่วน ประเภทของมารยาท จำแนกออกได้เป็น ๓ ประการ ได้แก่ มารยาททางกาย มารยาททางวาจา และ มารยาททางจิตใจ การแสดงออกทางกิริยาท่าทางหรือทางวาจาก็ดี ล้วนมีใจเป็นหลักเป็นประธาน สั่งการให้ทำให้พูด ให้คิด นำมาก่อนเสมอ ดังนั้น จึงควรตั้งใจไว้ให้ถูกก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด ถ้าใจคิดไปในทางที่ดีงามก่อนแล้ว วาจาหรือท่าทางก็จะแสดงออกมาดีตาม แต่ถ้าใจไม่ระเรง หงุดหงิด งุ่นง่าน เศร้าหมอง ฯลฯ กิริยาท่าทางตลอดถึงวาจาที่แสดงออกมาก็จะไม่ดีตามไปด้วยอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีมารยาทดี ต้องมีการฝึกฝนอบรมจิตใจ เมื่อจิตใจดีย่อมหมายถึงการแสดงออกทางกายและวาจาดีตามไปด้วย ยิ่งประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเองและสังคม

นอกจากนี้ยังมีการค้นพบว่ามารยาทไทยที่เกี่ยวข้องกับมารยาทชาวพุทธ พบว่า มารยาทชาวพุทธ เป็นการแสดงออกที่มีแบบแผน ในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ทำให้สมาชิกในสังคม สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างดี โดยเฉพาะมารยาทชาวพุทธที่หล่อหลอมมาจาก หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เป็นกิริยาว่าจาที่บุคคลในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จนนับเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางศาสนา ที่มีลักษณะเฉพาะของชาวพุทธในประเทศไทย แม้จะไม่สำคัญเท่าหลักธรรมคำสอนโดยตรง แต่ก็มีส่วนในการสร้างความรัก ความสามัคคีอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของสังคมไทย ที่คนไทยทุกคนควรประพฤติปฏิบัติและสืบทอดต่อไปมารยาทในสังคม

มารยาทที่ดี เป็นการแสดงออกที่มีแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติโดยได้รับการอบรมให้งดงามตามความนิยมแห่งสังคมมารยาท ไม่ได้ติดตัวมาแต่เกิด แต่ได้มาจากสิ่งแวดล้อม มีการศึกษาอบรมเป็นสำคัญ คุณริยา พึงวาจาของคนแล้ว พอคาดได้ว่าผู้นั้นได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างไร พื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมารยาท คือ ความสุภาพและสำรวม คนสุภาพจะเป็นคนที่มีจิตใจสูงเชื่อมั่นในตัวเอง เพราะคนที่มีอะไรในตัวเองแล้วจึงจะสุภาพอ่อนน้อมได้ ความสุภาพอ่อนน้อมมิได้เกิดจากความเกรงกลัวแต่ถือว่าเป็นความกล้า ส่วนความสำรวม คือการเป็นคนมีสติ ไม่พูดไม่ทำอะไรที่เกินควร รู้จักการปฏิบัติที่พอเหมาะพองาม คิดดีแล้วจึงทำ คาดแล้วว่าการกระทำจะเป็นผลดีแก่ทุกฝ่ายมิใช่เฉพาะตัวคนเดียว มารยาทแสดงออกมาที่กิริยาท่าทางและการพูดจา อาศัยการบอกอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องฝึกฝนจนเกิดขึ้นเป็นอัตโนมัติ คนดีมารยาทดีเท่ากันแต่อาจไม่เหมือนกัน เพราะคนมีบุคลิกภาพต่างกัน การแสดงออกย่อมต่างกันด้วย มีตัวร่วม คือแสดงออกมาแล้วเป็นผลดีแก่ตัว เพราะทำให้ผู้อื่นพอใจด้วยรู้สึกว่าได้รับเกียรติ เมื่อให้เกียรติแก่ผู้อื่น ตนเองก็จะเป็นผู้มีเกียรติด้วยสังคมใดมีคนแสดงมารยาทดีต่อกัน สังคมนั้นเป็นสังคมของผู้มีเกียรติ

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องมารยาทตามหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า มารยาทในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อาจารย์” หรือ “อากัปปะ” แปลว่าการประพฤติโดยเอื้อเฟื้อ ที่แสดงออกทั้งทางกายและทางวาจา เมื่อกล่าวโดยประเภทการแสดงออกแล้วสามารถแบ่งออกเป็น ๑) อุภูฐานะ การลุกขึ้นยืนรับ ๒) วันทา การไหว้ ๓) อัญชลี การประนมมือ ๔) อภิวัท การกราบ ๕) สามิจิกรรม การแสดงความเคารพ ส่วนลักษณะของการแสดงมารยาท พบว่า ถ้าเป็นบรรพชิตให้แสดงออกตามลำดับ อาวุโส ภันเต ว่าด้วยอายุพรรษา นอกจากนี้การแสดงความเคารพกล่าวไว้ ๓ ระดับคือ ชาตัญญิ วัยุญญิ และ คุณญญิ มารยาทตามหลักพระธรรมวินัย คือ เสดยวัตร สิงคาลกสูตร คารวธรรม เป็นต้น

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ว่าด้วยหลักธรรมวินัยในฐานะเป็นรากฐานของมารยาทไทย ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่เป็นรากฐานของมารยาทไทย ได้แก่ หลักการวธธรรม นีวาทธรรม อุปายนธรรม วาจาสุภาสิต พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม อคติ ๔ หลักทิส ๖ เป็นต้น ในส่วนคำสอนที่เป็นพระวินัย หมวดว่าด้วยจรรยาบรรณและกิริยามารยาทที่ภิกษุพึงศึกษาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นสิกขาบท ไว้ถึง ๗๕ ข้อ เรียกว่าเสขยวัตร เป็นเครื่องฝึกอบรมกายและวาจา โดยถือว่ากายและวาจาเป็นพฤติกรรมคือการแสดงออกของจิตใจ ความเป็นผู้มีจิตใจดี การกระทำและการเจรจาที่ย่อมดี ตามไปด้วย

เสขยวัตร ๗๕ สิกขาบท (ข้อ) ท่านจัดออกเป็น ๗ หมวด ได้แก่ปริมณฑลวรรค หมวดว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย มี ๑๐ สิกขาบท อุชัคคิภวรรค หมวดว่าด้วยการหัวเราะ มี ๑๐ สิกขาบท - ขัมวาทกวรรค หมวดว่าด้วยการทำสะเอว มี ๑๐ สิกขาบท สักกัจจวรรค หมวดว่าด้วยความเอื้อเฟื้อ มี ๑๐ สิกขาบท กพฬวรรค หมวดว่าด้วยคำขำ มี ๑๐ สิกขาบท สรุสุรุ หมวดว่าด้วยการฉันดังซูดๆ มี ๑๐ สิกขาบท ปาทุภาวรรค หมวดว่าด้วยรองเท้า มี ๑๕ สิกขาบท เมื่อสงเคราะห์จัดลงเป็น ๔ หมวด คือ หมวดสารูป เกี่ยวกับการนุ่งห่มและการเคลื่อนไหวอิริยาบถ หมวดว่าด้วยการฉันหรือรับประทานอาหาร หมวดการแสดงธรรม หรือพูดจาสนทนา และหมวดว่าด้วยการขบถ่ายของเสียในที่สาธารณะ

เมื่อเทียบกับการวางตัวให้เหมาะสมในสังคมไทย ถือเป็นเรื่องของมารยาทผู้ดีกล่าวคือความมีมารยาทดี เสดยวัตรนั้นสามารถปรับนำมาใช้ในสังคมไทยได้ เพราะเมืองไทยประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ผู้สอนธรรมเป็นพระสงฆ์ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมวินัย โดยเฉพาะพระวินัยย่อมมีผลต่อการอบรมบ่มนิสัยศิษย์และญาติโยมทั้งหลายด้วย ทำให้สังคมไทยถูกหล่อหลอมกิริยามารยาทตามหลักเสขยวัตรโดยปริยาย ดังจะเห็นได้จากหนังสือคู่มือมารยาทไทย ของกระทรวงวัฒนธรรม และสมบัติของผู้ดี ชื่อว่า “มารยาทของผู้ดี” ซึ่งแต่งโดยเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) อดีตเสนาบดีกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) ซึ่งได้แบ่ง

มรรยาทของผู้ดีไว้ ๑๐ ภาค แต่ละภาคแจกแจงเป็น ๓ จริยา คือ กายจริยา วจีจริยา และ มโนจริยา คือขยายมรรยาทเพิ่มจากกาย และวาจาเป็นทางจิตใจด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเสขยวัตร ในพระวินัย คือต้นเค้า หรือรากเหง้าของมารไทย หรือ มรรยาทของผู้ดีในสังคมไทยโดยแท้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควรมีการจัดทำโครงการศึกษาอบรมและบูรณาการ หลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับมารยาทไทยร่วมกัน ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของ ชุมชนให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค

๒. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน ควรมีการจัดทำแผนงานให้ครอบคลุมและชัดเจน เกี่ยวกับการพัฒนาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับมารยาทไทยและสมบัติผู้ดี โดยมีการ จัดสรรงบประมาณ และกำหนดผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน

๓. หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการจัดทำหลักสูตรคู่มือการเรียนการสอนเรื่องมารยาทไทย และ สมบัติผู้ดี บรรจุให้เป็นรายวิชาบังคับศึกษาในระดับประถมและมัธยม เป็นหลักสูตรแกนกลางของ ประเทศไทย

๔. มหาเถรสมาคม ควรมีนโยบายในการจัดทำศูนย์การศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอน ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับมารยาทไทย ให้เป็นศูนย์ศึกษามารยาทไทยภายในวัดให้ครอบคลุม ทุกพื้นที่ทั้งวัดภายในประเทศและนอกประเทศ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

เนื่องจากระยะเวลาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักธรรม วินัยในฐานะเป็นของมารยาทไทย” มีข้อจำกัดหลายอย่างหลายประการ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย วิทยานิพนธ์นี้จึงยังไม่ครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ดังนั้น ควรจะมีการศึกษาวิจัยในหัวข้อต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาเรื่อง การศึกษาอิทธิพลของเสขยวัตรในฐานะรากฐานของมารยาทสังคมไทย
๒. ควรศึกษาเรื่อง การศึกษาพระวินัยในฐานะจรรยาของการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย
๓. ควรศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเรื่องมารยาทสังคมระหว่างแนวคิดตะวันตก กับพระพุทธศาสนา
๔. ควรศึกษาเรื่อง อภิปรายการกับมารยาทสังคมไทย : มารยาทชาวพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย

๕. ควรศึกษาเรื่อง มารยาทไทยที่มีหลักธรรมวินัยเป็นฐานกับการจัดระเบียบสังคมเชิงพุทธบูรณาการ

๖. ควรศึกษาเรื่อง พุทธวิธีการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดมารยาทไทยที่มีหลักธรรมวินัยเป็นฐาน

๗. ควรศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของมารยาทที่มีหลักธรรมวินัยเป็นฐาน : กรณีศึกษา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๘. ควรศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของมารยาทที่มีหลักธรรมวินัยเป็นฐาน : กรณีศึกษา ประเทศเมียนมาร์

๙. ควรศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของมารยาทที่มีหลักธรรมวินัยเป็นฐาน : กรณีศึกษา ประเทศกัมพูชา

๑๐. ควรศึกษาเรื่องอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก ที่มีผลกระทบต่อมารยาทไทย

๑๑. ควรศึกษาเรื่องหลักธรรมวินัยในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงพุทธในอาเซียน

๑๒. ควรศึกษาเรื่องวัฒนธรรมไทยในฐานะเป็นแรงจูงใจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

๑๓. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกเทศกาลในมิติวัฒนธรรมไทย

๑๔. ควรศึกษาเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมารยาทไทยและสมบัติผู้ดีในเชิงเปรียบเทียบโดยแยกเป็นหมวดๆ เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

๑๕. ควรศึกษาเรื่องพัฒนาการและผลกระทบที่มีต่อมารยาทในกระโลกประชาคมอาเซียน

๑๖. ควรศึกษาเรื่อง อิทธิพลมารยาทชาวพุทธที่มีต่อทัศนคติของนักเรียน นักศึกษาในประเทศไทย

๑๗. ควรศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนามารยาทไทยตามหลักธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา

๑๘. ควรศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีมารยาทเชิงพุทธเป็นฐาน

๑๙. ควรศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนามารยาทชาวพุทธเชิงบูรณาการเพื่อชุมชนเข้มแข็ง